

- proefschrift, Universiteit van Amsterdam, 1983.
4. Eijkman MAJ, Van Riel CBM, Van Dijk RJ. T.G.V.O., de structuur van vraag en aanbod. Eindrapport. Amsterdam/Leiden, 1983.
 5. Havelock RG. Planning for innovation. Through dissemination and utilization of knowledge. Michigan, 1979.
 6. Centraal Bureau voor de Statistiek. Statistical yearbook 1981. 's-Gravenhage: C.B.S., 1982.
 7. Van den Berg J. Gebitsprothesen bij de Nederlandse bevolking. Ned Tijdschr Tandheelkd 1984; 91: 68-74.
 8. Instituut voor Psychologisch Marktonderzoek BV. Problemen rond de gebitsprothese. Rotterdam: Instituut voor Psychologisch Marktonderzoek BV, 1980.
 9. Mededeling Vakgroep Sociale Tandheelkunde. Universiteit van Amsterdam, 1981.
 10. Schuurs AMB, Duivenvoorden H, Thodenvan Velzen SK, Verhage F. Factors associated with regularity of dental attendance. An empirical investigation. Alphen aan den Rijn: Stafleu en Tholen, 1981.
 11. Corah NL. Development of a dental anxiety scale. J Dent Res 1969; 48: 596.
 12. Eijkman MAJ, Van Riel CBM, Van Dijk RJ. Questions of Dutch dental patients: A challenge to

- Dental Health Education. Community Dent Oral Epidemiol 1984; 308-14.
13. Patiëntenbeleid. Nota Tweede Kamer, zitting 1980-1981, 16771, nrs. 1-2.
 14. Eijkman MAJ, Savelberg J, Heyster HL. Tandarts-ombudsman, een patiëntencontactpersoon. Verslag van een proefproject. Tijdschr Soc Gezondheidsz 1984; 62: 83-8.

Augustus 1984.

Raadhuislaan 108,
2251 GE Voorschoten.

REDACTIONEEL

1945-1985 EEN TERUGBLIK

Trefwoorden: Geschiedenis – Bevrijding

Evenals voor het gehele Nederlandse volk ontleent het jaar 1945 ook voor de tandheelkundige professie zijn betekenis aan de bevrijding na vijf jaar van grof bezettingsgeweld. Ook zij had haar tol betaald. Collegae waren van hun vrijheid beroofd, weggevoerd naar concentratiekampen en hadden soms het leven daarbij verloren. Daarbij bevond zich een relatief groot aantal joodse tandartsen. Deze verliezen werden zeer bewust ervaren mede gezien het betrekkelijk geringe aantal beroepsgeenoten uit die dagen, die elkaar vaak goed kenden.

De redactie van het (Nederlands) Tijdschrift voor Tandheelkunde – de nadere omschrijving 'Nederlands' werd eerst later aan de titel toegevoegd – produceert in 1945 een jaargang van 88 bladzijden, dit ondanks de hongervinter en het volgend oorlogsgeweld (bladspiegel 11 × 20 cm). Daarin wordt verslag uitgebracht vanuit verschillende regionen over het wedervaren tijdens de Duitse bezetting. Nu kunnen weer zaken aan het papier worden toevertrouwd die voordien taboe waren.

De teksten hebben een sterk persoonlijke inslag en vormen juist daardoor vaak boeiende lectuur. Dit geldt in het bijzonder voor de commentaren van de hoofdredacteur P. H. Buisman en de oud-hoofdredacteur Ch. F. L. Nord, zelf van joodse huize. De redactie van het Tijdschrift, die tot zeer recent steeds een medicus in haar gelederen telde, moest in de aanhef van de eerste aflevering na de bevrijding het verlies betreuren van Louis Frank, arts, als mondarts gevestigd te Amsterdam en 24 jaar als medisch redacteur aan deze periodiek verbonden.

Merkwaardig is dat melding over de lotgevallen van de tandheelkundige studenten gedurende die jaren geheel ontbreekt. Vermoedelijk werd deze taak toegedacht aan een te verschijnen almanak van de destijds enige tandheelkundige studentenvereniging 'John Tomes' te Utrecht.

Wie mocht menen dat na de bevrijding van de Duitse bezetter iedereen in het Tandheelkundig Instituut weer snel aan de slag ging, komt bedrogen uit. Het duurde nog vele maanden voor van regulier onderwijs sprake was. De oorzaak van dit oponthoud was gelegen in de 'zuivering' die ook aan de universiteiten werd doorgevoerd en die ten doel had docenten die door hun houding tijdens de bezetting niet gehandhaafd konden worden te selecteren en te straffen. Van de vijf lectoren die de tandheelkunde destijds rijk was, kwamen er slechts twee terug in functie: de latere hoogleraar in de mondziekten en kaakchirurgie J. W. A. Tjebbes en mevrouw J. G. Schuiringa. De lectoren P. J. J. Coebergh, Dr. J. Oidtmann en ten slotte ook B. R. Bakker moesten het veld ruimen. Coebergh had in het eerstejaars introductiecollege in 1940 veel verbazing gewekt toen hij hoog opgaf van de nieuwe voorspoedige tijden, die met de Duitse bezetting ook voor het tandheelkundig onderwijs waren aangebroken. In de naoorlogse jaren zag men hem nog wel eens in de bibliotheek van het Instituut, waar hij zich verdienstelijk maakte met het samenstellen van een register voor dit tijdschrift. Bakker en Oidtmann verdwenen voorgoed van het tapijt.

Voor de belangrijke klinische vakken als conserverende tandheelkunde en orthodontie werden in 1945 waarnemend afdelingshoofden benoemd, resp. de latere hoogleraren G. Dekker en Mevrouw Dr. M. de Boer. Zij trachtten langs allerlei wegen opleidingsstaf te verzamelen wat, gezien de grote aantallen studenten, niet eenvoudig was. Ook ouderejaars werden als student-assistent ingeschakeld. Voor de huidige generatie tandartsen die voor het overgrote deel onder zonnige omstandigheden met uiterst royale voorzieningen werd opgeleid, is het volstrekt onmogelijk zich een beeld te vormen van de toestanden in 1945 en de daarop volgende jaren. Thans terugziende op het enthousiaste amateurisme en de uiterst primitieve hulpmiddelen van die dagen, kan men zich bijna niet voorstellen hoe met de reeds aanwezige ruim 250 ouderejaars ook nog de enorme toevloed van een 380 eerstejaarsstudenten werd opgevangen in een

gebouw, berekend op nauwelijks de helft van dat aantal. Het was het toenmalige Tandheelkundig Instituut aan de Jutfaseweg te Utrecht, een in 1929 gecreëerde combinatie van oud- en nieuwbouw, een op een koopje gerealiseerd architectonisch monstroom, dat bij zijn ingebruikneming in meer dan één opzicht al dadelijk zijn ontoereikendheid onverbloemd toonde. In feite in 1929 reeds een beschamende situatie. Hoeveel te meer na 1945. Voor veel ouderejaarsstudenten, met een zeer heterogeen opleidingsniveau was dit alles nauwelijks acceptabel. Veel tijd was verloren gegaan door jaren van onderduiken of gedwongen tewerkstelling in Duitsland. Sommigen, wat fortuinlijker en ook wat ondernemender van inborst, waren in ziekenhuizen in Duitsland of Oostenrijk terecht gekomen of hadden in Nederland bij tandartsen bezigheden gevonden die meer met hun toekomstige ambities strookten. Sommigen moesten derhalve vrijwel opnieuw beginnen met de studie, terwijl anderen vrijwel gereed waren om af te studeren. Met grote erkentelijkheid mag hier melding worden gemaakt van het clandestien circuit, waarbinnen tijdens de bezetting ook tandheelkundige studenten werden geëxamineerd door docenten van de medische faculteit. Wij noemen hier Prof. Dr. H. Berkelbach van der Sprenkel, Dr. F. A. Nelemans, Dr. H. van Goor, W. J. H. Nauta en vermoedelijk nog anderen waarvan ondergetekende uit eigen ervaring geen kennis heeft.

Het zou te ver voeren uitvoerig in te gaan op de zeer gecompliceerde organisatie van het onderwijs aan deze grote aantallen studenten. Voldoende is het vast te stellen dat de groep te omvangrijk en te heterogeen was samengesteld, de onderwijsstaf te gering in aantal en goeddeels onervaren en de materiële voorzieningen bedroevend. Er was gebrek aan alles en het aantal practicumplaatsen bedroeg nog niet de helft van het benodigde. Maar de geestdrift vergodde veel en de doorstane oorlogsjaren maakten tolerant.

De in de lucht hangende onderwijsherziening vormt onderwerp van een redactioneel artikel in de jaargang 1945. Aanlei-

ding is het 'Onderwijsrapport 1944'. De jarenlange inspanningen van tandheelkundige zijde om de wetenschappelijke basis te verbreden en te verdiepen en zo de opnemings in het Academisch Statuut aanvaardbaar te maken, hebben steeds veel weerstand gevonden. De rest van deze jaargang is dan ook gewijd aan onderwerpen met een onverdacht wetenschappelijke signatuur. Het eerste handelt over 'mottled enamel, fluor en tandcariës' en is

van de hand van Dr. K. C. Winkler, in later jaren de motor voor het cariësonderzoek in Nederland.

Voorts vinden wij een verhandeling geschreven door C. H. Witthaus over 'Cariësproblemen'. Dan een artikel getiteld: 'Histologie en histopathologie van het glazuur' en handelend over het probleem van seriecouples van onontkalkt glazuur van de hand van Dr. M. T. Jansen, voor de abonnees geen onbekende.

Ten slotte treffen we een fraai geïllustreerd artikel aan van de hand van de latere lector H. Verdenius over het vezelverloop van de n. trigeminus in de omgeving van het ganglion Gasserii. Tevens is als eerste tastbaar resultaat van de in december 1945 eindelijk benoemde examencommissie aan een 18-tal kandidaten het getuigschrift uitgereikt ten bewijze van hun bevordering tot tandarts.

v.S

ONDERWIJS

DE PRAKTIJKPERIODE (I): 'STUDENT WORDT TANDARTS'

F. P. MESU
J. W. HOLLEMAN *)

Uit de onderwijsgroep Praktijkperiode van de rijksuniversiteit te Utrecht.

Trefwoorden: Tweede fase-opleiding – Integratie

1. Inleiding

De opleiding tot tandarts heeft de afgelopen veertig jaar ingrijpende ontwikkelingen doorgemaakt. De – in dit tijdsbestek – eerste grote verandering vond in 1947 plaats toen de studie tandheelkunde in Nederland universitair werd. Het vierjarige curriculum werd toen verlengd met twee jaar, een aantal basis- en medische vakken werd erin opgenomen en een uitbreiding van de meer tandheelkundige vakken, zowel wat tijd als wat inhoud betreft, kreeg zijn beslag.

Sinds die tijd is het curriculum steeds aan veranderingen onderhevig geweest. Tevens is een zekere diversiteit ontstaan in opzet van het onderwijs tussen de verschillende subfaculteiten.

Toch zijn al deze veranderingen en aanpassingen ná 1947 waarschijnlijk nimmer zo ingrijpend geweest als die welke nu gaande zijn als gevolg van de invoering Wet Tweefasenstructuur Wetenschappelijk Onderwijs en waarbij onder andere de studieduur tot vijf jaar wordt teruggebracht.

De subfaculteit Tandheelkunde in Utrecht heeft door herprogrammering en herstructurering het curriculum in de afgelopen acht jaar zodanig veranderd, dat voldaan kan worden aan de eisen die de Wet stelt. Ook de tweede fase is gedeeltelijk ingevuld. Nu neemt deze fase (de Praktijkperiode) nog vijftientig weken in beslag, met ingang van september 1985 zal zij worden uitgebreid tot één jaar: het zogenaamde Praktijkjaar, omvattende veertig weken onderwijs.

Over de ervaringen, die de laatste twee

jaar aan de rijksuniversiteit te Utrecht zijn opgedaan met de Praktijkperiode, zal in een tweetal artikelen verslag worden gedaan.

2. Plaats van de Praktijkperiode in de tandheelkundige studie

Zoals reeds in de inleiding werd vermeld, is de duur van dit studie-onderdeel nu nog vijftientig weken. Alvorens een student tot deze – laatste – studieperiode wordt toegelaten, moet hij het doctoralexamen met goed gevolg hebben afgelegd en de deelvaardigheden, welke worden geleerd tijdens voorgaande jaren, voldoende beheersen. Er is hier dus een duidelijke overgang – zoals bedoeld in de Wet – naar een postdoctorale tweede fase, die op haar beurt wordt afgesloten met het tandarts-examen.

3. Inhoud en opzet van de Praktijkperiode

De Praktijkperiode omvat drie hoofddelen:

- het patiëntgebonden onderwijs;
- het theorieprogramma;
- het keuzevak.

3.1. Het patiëntgebonden onderwijs

Het patiëntgebonden onderwijs wordt gedurende vier halve dagen per week gegeven. Dit onderwijs beoogt de student te leren vaardigheden die hij in de voorgaande jaren heeft verworven, geïntegreerd toe te passen. Tevens zal de student zich bewust moeten worden van het gegeven dat dit in de praktijk niet ongelimiteerd mogelijk zal zijn. Hij zal vertrouwd moeten worden gemaakt met tandheelkundige behandelingsmethoden die misschien niet altijd optimaal zijn, maar die in verband met een

Samenvatting:

De concretisering van het tweede fase onderwijs heeft bij de subfaculteit Tandheelkunde van de R.U.U. geleid tot de invoering van de Praktijkperiode.

Deze – nu nog 25 weken durende – onderwijsperiode omvat drie hoofddelen:

- het patiëntgebonden onderwijs, dat gericht is op integratie van voordien aangeleerde deelvaardigheden en op diagnostiek, indicatie en het maken van behandelplannen;
- het theorieprogramma met een zestigtal onderwerpen die alle direct of indirect van belang zijn voor de uiteindelijke beroepsuitoefening;
- het keuzevak waarin de student een verdieping van kennis en/of kunde in een bepaalde richting dient te verkrijgen.

Met ingang van september 1985 zal de praktijkperiode in tijd uitgroeien tot een praktijkjaar waarbij de ervaringen – de laatste drie jaar opgedaan – worden meegenomen.

gegeven financiële of sociale situatie wel het maximaal haalbare kunnen zijn.

Preventie, diagnostiek, indicatie en het daaropvolgend opstellen van behandelplannen zijn essentieel in deze onderwijsopzet, zodat de student allereerst leert denken en overwegen, alvorens tot therapie over te gaan.

Daarnaast beoogt het onderwijs in de Praktijkperiode de zelfstandigheid in denken en handelen van de student zodanig te vergroten, dat hij bij zijn afstuderen in staat moet worden geacht de tandheelkunde zelfstandig te kunnen uitoefenen. Daartoe wordt de student een zekere mate van vrijheid in handelen gegeven, opdat zijn verantwoordelijkheid aangaande de totale behandeling gestimuleerd en vergroot wordt. Er dient een vrijheid in gebondenheid te bestaan, waarbij de gebondenheid wordt bepaald door de verantwoordelijkheid van de student én de verantwoordelijkheid die de

*) Als onderwijskundige werkzaam bij de afdeling Onderzoek en Ontwikkeling van Onderwijs van de rijksuniversiteit te Utrecht.